

Uzimajući u obzir pozitivne rezultate sprovođenja Plana preventivnih mjera za suzbijanje bolesti plavog jezika i bolesti kvrgave kože, kroz mjeru preventivne vakcinacije u 2017. i 2018. godini, kao i preporuke relevantnih međunarodnih institucija (OIE – Međunarodne organizacije za zdravlje životinja, EFSA – Evropske agencije za bezbjednost hrane, kao i EK – Evropske komisije), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove pripremili su:

PLAN PREVENTIVNIH MJERA ZA SUZBIJANJE BOLESTI KVRGAVE KOŽE, BOLESTI PLAVOG JEZIKA I DRUGIH POTENCIJALNIH OPASNIH ZARAZNIH BOLESTI U 2019. GODINI

Uvod

Globalizacija, slobodno kretanje ljudi, životinja i proizvoda i klimatske promjene su faktori koji pogoduju širenju kako bolesti životinja tako i bolesti bilja. Ovi faktori istovremeno otežavaju i kontrolu bolesti. Suočavamo se sa novim bolestima čije sprječavanje pojave i širenja, suzbijanje i iskorijenjavanje zahtijeva velike napore i velika finansijska sredstva. Ne samo Crna Gora, nego i region tokom 2016. godine suočio se sa pojavom tri naročito opasne zarazne bolesti životinja: bolest kvrgave kože goveda, bolest plavog jezika i visoko patogeno avijarna influenza. U narednom periodu, zemlje se pripremaju za pojavu novih bolesti životinja, kao što je afrička kuga svinja, kuga malih preživara, bolest zapadnog Nila i dr.

Naročito opasne zarazne bolesti se veoma naglo i brzo šire i izazvaju velike negativne socio-ekonomske posljedice. Ove bolesti mogu ugroziti i opstanak određene životinjske vrste i dovode do poremećaja u međunarodnoj trgovini životinjama i proizvodima životinjskog porijekla.

U skladu sa Zakonom o veterinarstvu, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja svake godine donosi Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja. Cilj Programa je očuvanje zdravlja životinja radi obezbjeđivanja uzgoja i proizvodnje zdravih životinja, zaštite ljudi od zoonoza, proizvodnje bezbjednih i zdravstveno ispravnih proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje, zaštite dobrobiti životinja i zaštite životne sredine. Poslovi definisani Programom mjera su poslovi od javnog interesa. Opredijeljena budžetska sredstva za sprovođenje programa, već nekoliko godina unazad, nijesu dovoljna za obezbjeđivanje zdravstvene zaštite svih proizvodnih životinja.

Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja obuhvaćena je kontrola određenih bolesti životinja sa akcentom na zoonoze.

Osim važnosti koje obuhvat životinja i pojedinih bolesti ima sa aspekta zaštite zdravlja životinja i ljudi, obzirom da su pojedine bolesti i zoonoze, ovaj obuhvat je važan i zbog stvaranja uslova za nesmetanu trgovinu proizvoda životinjskog porijekla i njihov plasman na izvozna tržišta. Status Crne Gore „slobodna od određene bolesti“, značajno doprinosi, olakšanju uslova za izvoz proizvoda životinjskog porijekla, a nekada predstavlja i uslov.

Pregled postojećeg programa mjera iz 2018. godina od značaja za ovaj Plan, sa predlogom za unapređenja (za koja nedostaju finansijska sredstva):

OBAVEZNE MJERE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE ŽIVOTINJA	
Program/Mjera	Potrebna unaprjeđenja/
Praćenje epizootološke situacije i dijagnostika zaraznih i parazitskih bolesti	Povećati obim planiranih ispitivanja: -pobačaja kod goveda, ovaca i koza; -u slučaju sumnje na određene bolesti domaćih životinja koje se poslednjih godina javljaju na teritoriji Crne Gore

Tuberkuloza goveda	U 2018. godini je povećan obuhvat goveda, koji je sada 100% ukupne populacije (goveda starija od 6 nedjelja)
Enzootska leukoza goveda	U 2018. je povećan obuhvat goveda, koji je sada 100 % ukupne populacije (goveda starija od 2 godine)
Bruceloza goveda	U 2018 je povećan obuhvat goveda, koji je sada 100 % ukupne populacije (goveda starija od 1 godine)
Bruceloza ovaca i koza	Povećati obuhvat ovaca i koza, koji je sada 17,75 % ukupne populacije Neophodno je povećati obuhvat na 100%
Klasična kuga svinja	Povećati mjere kontrole imunog statusa nakon sprovedene vakcinacije, obzirom na planirani prestanak vakcinacije u 2018. godini, pomjeren za 2020. godinu, pa je neophodno se pripremiti za isti.
Bjesnilo	-
Antraks	-
Atipična kuga živine	Povećati obuhvat monitoringa imunog statusa živine i obezbijediti finansijska sredstva za suzbijanje u slučaju pojave bolesti, obzirom da je prisutna u Bugarskoj
Bovina spongioformna encefalopatija - BSE	Od 2017, od juna obuhvaćena su sva zaklana goveda starija od 24 mjeseca, s tim što je ispitivanje išlo na teret klaničara. Uzimajući u obzir značaj ovog ispitivanja, posebno sa aspekta stvaranja uslova za izvoz, plan je da ova mjera u 2018. godini bude finansirana iz budžeta kao obavezna mjera zdravstvene zaštite
Plavi jezik	U 2018. uveden je program vakcinacije goveda, ovaca i koza, i obezbjeđena su finansijska sredstva za naknadu štete u slučaju pojave bolesti. Ovo se pokazalo kao vrlo kvalitetna mjera, jer nije bilo novih slučajeva bolesti nakon sprovedene vakcinacije.
Kvragava koža	U 2018. godini sprovedena je preventivna vakcinacija protiv bolesti kvrgave kože, što se takođe pokazalo kao efikasna mjera, jer nije bilo novih slučajeva bolesti.
Avijarna influenza	Povećati obim monitoringa domaće živine i divljih ptica

Pored mjera definisanih Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja, zbog značajno promijenjene epizootiološke situacije u 2016. godini, u 2017. uvedene su dodatne mjere za pojedine programe i uvedeni su novi programi za bolesti koje su se već pojavile u Crnoj Gori i/ili postoji realna opasnost od njihovog pojavljivanja. Cilj je bio suzbiti bolest kvrgave kože i bolest plavog jezika, koje su 2016. godine prouzrokovale velike materijalne štete.

Sprovedene mjere po Programu obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja i Planu preventivnih mjera za suzbijanje naročito opasnih zaraznih bolesti, kroz obezbjeđena finansijska sredstva iz budžeta i budžetskih rezervi, obezbjeđile su stabilnu epizootiološku

situaciju u 2017. godini, kao i u 2018. godini. Drugim riječima, nakon sprovedene vakcinacije, nije bilo slučajeva bolesti plavog jezika, niti bolesti kvrgave kože. Takođe, nije bilo potvrđenih slučajeva na druge naročito opasne zarazne bolesti životinja u 2017. i 2018. godini.

Bolest kvrgave kože goveda

Bolest kvrgave kože – *Lumpy skin disease* je virusna zarazna bolest od koje obolijevaju goveda, a koju prenose insekti. Od prvog izbijanja bolesti kvrgave kože 21. jula 2016. godine, bolest je laboratorijski potvrđena kod 557 goveda. Poslednji slučaj je dijagnostikovao sredinom septembra 2016. godine. Ukupni direktni troškovi suzbijanja bolesti kvrgave kože goveda u 2016. godini su iznosili 1,36 miliona €, za mjere koje su sprovedene na otkrivanju i suzbijanju bolesti i naknade štete za držaoce čija su goveda usmrćena. Indirektni troškovi, koji se odnose na izgubljenu dobit, ograničenje u kretanju, trgovini proizvoda i goveda i drugo, su takođe visoki, ali ih je teško procijeniti. Takođe, lokalne uprave su imale značajne troškove na zbrinjavanju usmrćenih životinja.

Ne postoji terapija protiv bolesti kvrgave kože, a jedini pouzdani način suzbijanja bolesti je vakcinacija goveda.

Radi spriječavanja pojave novih slučajeva bolesti, obzirom da je virus bolesti prisutan u Crnoj Gori, potrebno je sprovoditi godišnju vakcinaciju goveda pravovremeno, minimalno u kontinuitetu 3 godine zaredom. Kako ovu bolest, prema sadašnjim naučnim saznanjima, najvjerovatnije prenose insekti (prvenstveno muve i komarci) čija aktivnost počinje u rano proljeće, a držaoci životinja tradicionalno izdižu životinje na katune, vakcinaciju goveda treba započeti najkasnije od 1. maja.

Evropska komisija je prepoznala napore koje su zemlje regiona, pogođene ovom bolešću u 2016. godini, preduzele u suzbijanju i spriječavanju širenja bolesti, ka zemljama zapadne Evrope. Kao donaciju Crna Gora je dobila 25.000 doza vakcina, u 2016. godini, sa kojima je i započeta vakcinacija (1. avgusta 2016). Nedostajuća količina je nabavljena i plaćena iz budžetskih rezervi Crne Gore (70.000 doza). Nakon toga, Uprava je dodatno kupila još 25.000 doza vakcina za vakcinaciju goveda iz uvoza i novorođenih teladi. U decembru 2016. godine Evropska komisija je uplatila sredstva u iznosu od 140.000€, kao donaciju za mjere koje su sprovedene u 2016. godini na suzbijanju bolesti kvrgave kože. Ova sredstva su upotrebljena za nabavku vakcina i troškove vakcinacije goveda protiv bolesti kvrgave kože u 2017. godini.

U 2017. godini, Evropska komisija je donirala 45.000 doza vakcina, koje su upotrebljene u kampanji vakcinacije protiv bolesti kvrgave kože 2017. godine, a takođe je potpisan ugovor sa EK o isplati donacije u iznosu od 60.500 €, na ime troškova za suzbijanje bolesti.

Za 2018. godinu, od Evropske komisije Crna Gora je dobila donaciju 95.000 doza vakcina. Na bazi obezbjeđenih sredstava iz budžetske rezerve sprovedena je vakcinacija goveda na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Prema preporukama GF-TADs stalne ekspertske grupe, koja je formirana od strane OIE, FAO i EK, svaka zemlja koja je u prethodnoj godini imala slučajeve bolesti kvrgave kože, treba da nastavi vakcinaciju i u narednoj godini. Takođe, zemlje koje se nalaze u radijusu od 100 km od prijavljenog slučaja, treba da nastave vakcinaciju i u 2019. godini.

Crna Gora je uputila Evropskoj komisiji dokumentaciju potrebnu za donaciju 80.000 doza vakcina koje su neophodne za vakcinaciju u narednoj godini.

Obračun finansijskih sredstava potrebnih za kontrolu bolesti kvrgave kože obuhvata: nabavku vakcine i naknadu za izvođenje vakcinacije veterinarskim ambulantama.

I pored vakcinacije, a na osnovu iskustva iz zemalja regiona, može se očekivati pojava bolesti kod određenog broja goveda, što podrazumjeva:

- u slučaju sumnje: klinički pregled, uzorkovanje materijala i laboratorijsko ispitivanje;
- u slučaju potvrde bolesti: eutanaziju i neškodljivo uklanjanje, DDD objekta i dezinfekciju jame grobnice.
- naknada štete držaocima

Bolest kvrgave kože		2019.			ukupno sa PDV-om
		obuhvat	jed. cij.	ukupno bez PDV	
Nabavka vakcine		80.000,00	0,00	0,00	0,00
Izvođenje vakcinacije		88.411		112.195,90	135.757,04
broj goveda na gazdinstvu:	1	6.136	1,9	11.658,40	14.106,66
	2 do 5	27.965	1,6	44.744,00	54.140,24
	6 do 30	46.415	1,1	51.056,50	61.778,37
	> 30	7.895	0,6	4.737,00	5.731,77
Uzorkovanje materijala u slučaju sumnje na BKK		50	15	750,00	907,50
Troškovi preduzimanja mjera na gazdinstvu za potvrđene slučajeve		15	75	1.125,00	1.361,25
Laboratorija					
Molekularno ispitivanje PCR		50	35	1.750,00	2.117,50
Naknade šteta		15	1500	22.500,00	22.500,00
				138.320,90	162.643,29
Potrebna finansijska sredstva					162.643,29

Ukupno procijenjena potrebna sredstva neophodnih za sprovođenje mjera na suzbijanju bolesti kvrgave kože iznose: 162.643,29 € sa PDV-om.

Međutim, u skladu sa pregovorima oko donacije EK i već preduzetim aktivnostima da se ista obezbijedi, očekuje se da će u narednoj godini za suzbijanje bolesti kvrgave kože biti na raspolaganju 80.000 doza vakcina, kao donacija.

BOLEST PLAGOG JEZIKA

Na teritoriji Crne Gore, 11. avgusta 2016. godine dijagnostikovana je pojava bolesti plavog jezika. Bolest je potvrđena na preko 700 gazdinstava, na teritoriji 17 opština. Utvrđeno je da se radi o serotipu 4 virusa plavog jezika.

Za naknade štete zbog uginuća, odnosno usmrćivanja goveda, ovaca i koza, od bolesti plavog jezika Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u 2016. godini isplatilo sredstva u iznosu od 489.660,00 €. U 2017. godini, a po osnovu nastale štete iz 2016. godine i početka 2017. godine (prije početka vakcinacije) za naknade štete je plaćeno 151.170,00 €.

Najefikasnija mjera i jedina pouzdana za suzbijanja bolesti plavog jezika jeste vakcinacija u periodu prije aktivnosti vektora, dakle u februaru ili martu. Prema preporukama naučnih međunarodnih institucija, preporučeno je sprovoditi vakcinaciju uzastopno 5 godina. Crna Gora sprovodi preventivnu vakcinaciju 2017. i 2018. godine.

Obračun neophodnih sredstava za mjere za kontrolu ove bolesti obuhvata: nabavku vakcine i naknadu za izvođenje vakcinacije veterinarskim ambulantama.

I pored vakcinacije za očekivati je pojavu bolesti kod određenog broja životinja, što podrazumjeva:

- u slučaju sumnje: uzorkovanje materijala i laboratorijsko ispitivanje;
- u slučaju potvrde bolesti: DDD gazdinstva, eutanazija po rješenju službenog veterinara;
- naknada štete držaocima
-

Ukupno procijenjena potrebna sredstva: 599.456,56 € sa PDV-om.

Bolest plavog jezika		2019.			
		obuhvat	jed. cij.	ukupno bez PDV	ukupno sa PDV
Nabavka vakcine				230.000,00	246.100,00
Nabavka vakcina za vakc. goveda		60.000	1	60.000,00	64.200,00
Nabavka vakcina za vakc.ovaca		170.000	1	170.000,00	181.900,00
Vakcinacija goveda		97.252		123.414,40	149.331,42
broj goveda na gazdinstvu:	1	6.749	1,90	12.823,10	15.515,95
	2 do 5	30.761	1,60	49.217,60	59.553,30
	6 do 30	51.057	1,10	56.162,70	67.956,87
	> 30	8.685	0,60	5.211,00	6.305,31
Vakcinacija ovaca		225.590		118.818,50	143.770,39
broj ovaca	do 30	9.744	0,90	8.769,60	10.611,22
	od 31 do 100	94.842	0,65	61.647,30	74.593,23
	preko 100	121.004	0,40	48.401,60	58.565,94
					539.201,81
pasivni monitoring					
uzorkovanje krvi		150	1,30	195,00	235,95
Nabavka vakumtejnera		150	0,20	30,00	36,30
dostava laboratoriji		150	0,00	0,00	0,00
DDD gazdinstva		100	15,00	1.500,00	1.815,00
Laboratorija					
Lab. ispitivanje PCR		150	45,00	6.750,00	8.167,50
Naknade štete					50.000,00
				480.707,90	599.456,56
UKUPNO					599.456,56

Obzirom da je u 2017. godini, izvršena vakcinacija (po prvi put) goveda i ovaca, kada su goveda vakcinisana dvokratno, a ovce jednokratno (drugom vrstom vakcine) u 2018. godini, troškovi vakcinacije su bili značajno manji, jer se sve već vakcinisane životinje revakcinišu, odnosno vrši se jednokratna vakcinacija.

Naravno, neophodno je novorođena goveda i životinje koje se uvoze radi uzgoja, a dolaze iz zemalja gdje se ne sprovodi vakcinacija protiv plavog jezika, vakcinisati na način kako je to propisano za prvu vakcinaciju, ali takvih životinja će biti, prema procjeni ne više od 20% ukupnog stada.

VISOKO PATOGENA AVIJARNA INFLUENCA

Prisustvo virusa visoko patogene avijarne influence (VPAI) utvrđeno je u Crnoj Gori 19.12.2016. godine, na jednom uzorku divlje ptice, u okviru redovnog monitoringa po programu mjera zdravstvene zaštite životinja. Iako se radilo samo o jednom slučaju, obzirom na prirodu i načine prenošenja virusa i činjenicu da veliki broj migratornih ptica u zimskom periodu boravi na teritoriji Crne Gore, postoji rizik da se bolest prenese i na domaću živinu. Bolest prisutna i u zemljama regiona i brojnim evropskim zemljama.

U slučaju izbijanja bolesti kod domaće živine, vrši se usmrćivanje kompletnog jata živine u objektu u kom je bolest potvrđena, zabranjuje se promet živine, jaja i proizvoda od živine u trajanju od najmanje 21 dan u zaraženom i ugroženom području (krug poluprečnika od najmanje 10km). Vlasnicima živine pripada pravo na naknadu štete za živinu koja je uginula i/ili usmrćena od ove bolesti.

Već duži niz godina, u okviru programa obaveznih mjera, obezbjeđuju se sredstva za sprovođenje monitoringa prisustva virusa avijarne influence kod domaće živine i divljih ptica. Do ove godine, ispitivanjima nije utvrđeno prisustvo ovog virusa.

Neophodno je u 2019. godini, kao što je to bilo i u Planu za 2017. i 2018. godinu, obezbijediti sredstva za:

- pojačani monitoring divljih ptica i domaće živine;
- u slučaju sumnje: uzorkovanje materijala i laboratorijsko ispitivanje;
- u slučaju potvrde bolesti: DDD gazdinstva, eutanazija i neškodljivo uklanjanje;
- naknadu štete držaocima.

Ukupno procijenjena potrebna sredstva su: 53.550,00€ (bez PDV-a)

PROCJENA TROŠKOVA ZA KONTROLU VPAI			
opis troškova	broj uzoraka	cijena/uzorku	ukupno €
Aktivni monitoring -uzorkovanje trahealnih i kloakalnih briseva divljih ptica	300	2,00	600,00
Aktivni monitoring -troškovi laboratorijske analize PCR dijagnostika	300	35,00	10.500,00
Aktivni monitoring -troškovi laboratorijske analize krvi domaće živine ELISA	2.000	3,70	7.400,00
Troškovi uzorkovanja sumnjivih slučajeva na bolest VPAI	150	2,00	300,00
Troškovi laboratorijske analize u slučaju sumnje na VPAI	50	35,00	1.750,00
Troškovi preduzimanja mjera na gazdinstvu za potvrđene slučajeve bolesti (DDD, eutanazija, neškodljivo uklanjanje 30 gazdinstava)	30	1.000,00	30.000,00
Naknada štete za uginulu/usmrćenu živinu kod kojih je potvrđena bolest (1000x3€)	1.000	3,00	3.000,00
UKUPNO			53.550,00

Procijenjeni troškovi se odnose na minimum mjera u slučaju sumnje na bolest i procijenjeni rizik od pojave bolesti kod domaće živine u ovom trenutku.

U skladu sa propisima, postoji mogućnost i sprovođenja hitne vakcinacije živine, kada je procijenjeni rizik od daljeg širenja bolest visok. U tom slučaju, troškovi kontrole VPAI bi bili značajno veći.

Takođe, Crna Gora ne posjeduje potrebna sredstva za humano usmrćivanje živine. U slučaju izbijanja bolesti, to bi predstavljalo dodatni problem i trošak.

DRUGE BOLESTI KOJE PREDSTAVLJAJU POTENCIJALNU OPASNOST U NAREDNOM PERIODU

Obzirom na pojavu afričke kuge svinja u Rusiji, Ukrajini i Poljskoj i 2017. godine u Rumuniji, Moldaviji i Češkoj, 2018. godine u Mađarskoj, Bugarskoj kao i pojavi boginja ovaca i koza u Grčkoj i Bugarskoj, postoji rizik od pojave ovih bolesti i u Crnoj Gori. Međutim, procjena je da je rizik od pojave u 2019. godini, posebno afričke kuge svinja, relativno značajan. Ministarstvo i Uprava su već preduzeli potrebne mjere za praćenje ovih bolesti, kroz aktivni monitoring u programu obaveznih mjera zdravstvene zaštite.

POTENCIJALNA OGRANIČENJA ZA SPROVOĐENJE PLANA

Obzirom da bolest kvrgave kože i bolest plavog jezika zahtijevaju pravovremenu vakcinaciju kao jedinu efikasnu mjeru za kontrolu ovih bolesti, potrebno je urgentno obezbijediti vakcine kako bi se vakcinacija sproveda prije aktivnosti vektora. Dostupnost vakcine protiv plavog jezika na tržištu može biti značajan ograničavajući faktor, obzirom da postoje samo dva proizvođača ovih vakcina u Evropi.

Uzimajući u obzir činjenicu da su za sprovođenje ovog Plana, vakcine neophodne na samom početku godine, potrebno je obezbijediti uslove za nabavku vakcina bez sprovođenja postupka javnih nabavki.

Predlog zaključaka:

7. Vlada Crne Gore je, na sjednici od _____ 2018. godine, razmotrila i usvojila Plan preventivnih mjera u cilju suzbijanja bolesti kvrgave kože, bolesti plavog jezika i drugih potencijalnih opasnih zaraznih bolesti u 2019. godini.
8. Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja da sagleda sve mogućnosti donatorske podrške i međunarodnih finansijskih fondova u cilju obezbjeđivanja sredstava za sprovođenje Plana preventivnih mjera za suzbijanje bolesti kvrgave kože, bolesti plavog jezika i drugih potencijalnih opasnih zaraznih bolesti u 2019.
9. Zadužuje se Ministarstvo finansija da obezbijedi nedostajuća sredstva za sprovođenje Plana preventivnih mjera za suzbijanje bolesti kvrgave kože, bolesti plavog jezika i drugih potencijalnih opasnih zaraznih bolesti u 2019.
10. Zadužuje se Uprava za javne nabavke da Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja odobri nabavku vakcina protiv bolesti kvrgave kože i bolesti plavog jezika po hitnom postuku, u skladu sa zakonom.
11. Zadužuju se Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da preduzmu sve aktivnosti u cilju realizacije ovog plana.
12. Zadužuju se Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da Vladu Crne Gore polugodišnje izvještava o realizaciji ovog plana i epizootiološkoj situaciji u Crnoj Gori i regionu.